

відправником повідомлення та його отримувачем створює атмосферу довіри і є каталізатором дії. Як відомо, «спиратися можна тільки на те, що здійснює спротив». У такій спосіб формується «реальне Я», саме колективна ідентичність.

Н. Бевз

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ — АНАЛІЗ СТІЙКОСТІ, ВИКЛИКІВ ТА АДАПТАЦІЇ

N. Bevz

THE TRANSFORMATION OF PEDAGOGICAL ACTIVITY IN CONDITIONS OF MILITARY CONFLICT — ANALYSIS OF RESILIENCE, CHALLENGES AND ADAPTATION

Методологічним підґрунтям для аналізу педагогічної діяльності в кризових умовах виступає поєднання транзакційної моделі стресу та копінгу Р. Лазаруса та С. Фолкмана з концепцією резильєнтності. Модель Лазаруса та Фолкмана є оптимальною для даного дослідження, оскільки комплексно відображає динаміку стресового процесу, розглядаючи його як результат когнітивної оцінки індивідом дисбалансу між сприйнятими вимогами середовища та наявними ресурсами для їх задоволення. Вона дозволяє аналізувати роль копінг-стратегій у процесі адаптації. Концепція резильєнтності, що набула поширення завдяки працям Еммі Вернер та Рут Сміт, акцентує увагу на здатності особистості до успішної адаптації та відновлення після травматичних подій, підкреслюючи важливість особистісних ресурсів і соціальної підтримки.

В умовах збройного конфлікту в Україні педагоги стикаються з екстремальними вимогами, які виходять за межі професійних обов'язків, включаючи забезпечення безпеки студентів, адаптацію до дистанційного навчання та надання психологічної підтримки травмованим учням, одночасно долаючи власні стресові переживання. Ці вимоги часто перевищують наявні ресурси, що призводить до виникнення стресу та емоційного виснаження. Ключові виклики, що стоять перед педагогами, можна класифікувати на чотири категорії:

1. Психологічні виклики: характеризуються підвищеним рівнем емоційного дистресу, зокрема тривожності, депресивних станів та проявів ПТСР. Сюди також належать професійне вигорання, емпатична реакція на травматизацію студентів, почуття провини за неможливість надати повну підтримку, страх за власну безпеку та відчуття втрати контролю;
2. Організаційні виклики: пов'язані з труднощами в організації освітнього процесу в умовах дистанційного навчання, неадекватним технічним забезпеченням, нестабільним інтернет-з'єднанням та необхідністю постійної адаптації навчальних програм до мінливої освітньої політики;
3. Матеріальні виклики: детерміновані економічною нестабільністю, зниженням рівня фінансового забезпечення, втратою майна та обмеженим доступом до базових ресурсів, що призводить до погіршення умов життя й фінансової незахищеності;
4. Моціальні виклики: проявляються в руйнації соціальних зв'язків, відчутті соціальної ізоляції, обмеженій підтримці професійного оточення та дефіциті соціального капіталу, що веде до самотності та втрати підтримки.

Для подолання цих викликів педагоги активно використовують спектр адаптаційних стратегій. Їх ефективність є ситуаційно-залежною та визначається індивідуальними особливостями й контекстом:

- проблемно-фокусовані стратегії: передбачають активні дії для вирішення проблем. Прикладами є пошук додаткових ресурсів (звернення до волонтерів), модифікація навчальних планів для потреб травмованих студентів, організація груп взаємопідтримки та професійного обміну досвідом;
- емоційно-фокусовані стратегії: включають дії, спрямовані на регулювання власних емоційних реакцій. Це може бути звернення за професійною психологічною допомогою, застосування технік релаксації (медитація, дихальні вправи), пошук емоційної підтримки в соціальному оточенні та позитивне переосмислення ситуації;
- стратегії уникнення: реалізуються через уникнення потенційно травмуючих ситуацій, наприклад, тимчасове припинення професійної діяльності, обмеження перегляду новин про конфлікт або використання механізмів психологічного захисту (заперечення, раціоналізація).

У цьому контексті педагогічна стійкість розглядається як багатовимірний конструкт — здатність педагога не лише адаптуватися до складних умов, але й підтримувати високий рівень професійної ефективності. Формування педагогічної стійкості детерміноване чотирма ключовими факторами:

1. Особистісні ресурси: розвинені навички саморегуляції, високий рівень емоційного інтелекту, оптимістичне світосприйняття, гнучкість у реагуванні на зміни, внутрішня мотивація та високий рівень самосвідомості;
2. Соціальна підтримка: наявність розгалуженої мережі соціальних зв'язків з колегами, родиною та друзями; можливість отримання емоційної, інформаційної й матеріальної допомоги; відчуття приналежності до професійної спільноти;
3. Професійні ресурси: доступ до актуальної інформації та методичних матеріалів, сучасних технологій, а також можливості для професійного розвитку й підвищення кваліфікації через тренінги та семінари;
4. Інституційні фактори: наявність ефективного системи підтримки адміністрації, впровадження програм для покращення умов праці, забезпечення психологічного благополуччя педагогів (через консультації та тренінги) та формування культури взаємодопомоги в колективі.

Отже, інтегративний аналіз дозволяє глибоко зрозуміти досліджувану проблему та сформувати науково обґрунтовані підходи до розробки заходів підтримки педагогів. Перспективними напрямками подальших досліджень є емпірична верифікація висунутих положень, розробка інструментарію для оцінки рівня педагогічної стійкості, а також створення та апробація комплексних програм підтримки, спрямованих на підвищення адаптаційного потенціалу педагогів в умовах збройного конфлікту.